

OUDE RIJKSWERF GEBOUW 43

Den Helder

Kamphuis, bureau voor bouwhistorie
Bureau voor bouwhistorisch onderzoek, J.A. van der Hoeve

In opdracht van:
Gemeente Den Helder

Oude Rijkswerf: Gebouw 43

te Den Helder

Delft, december 1997

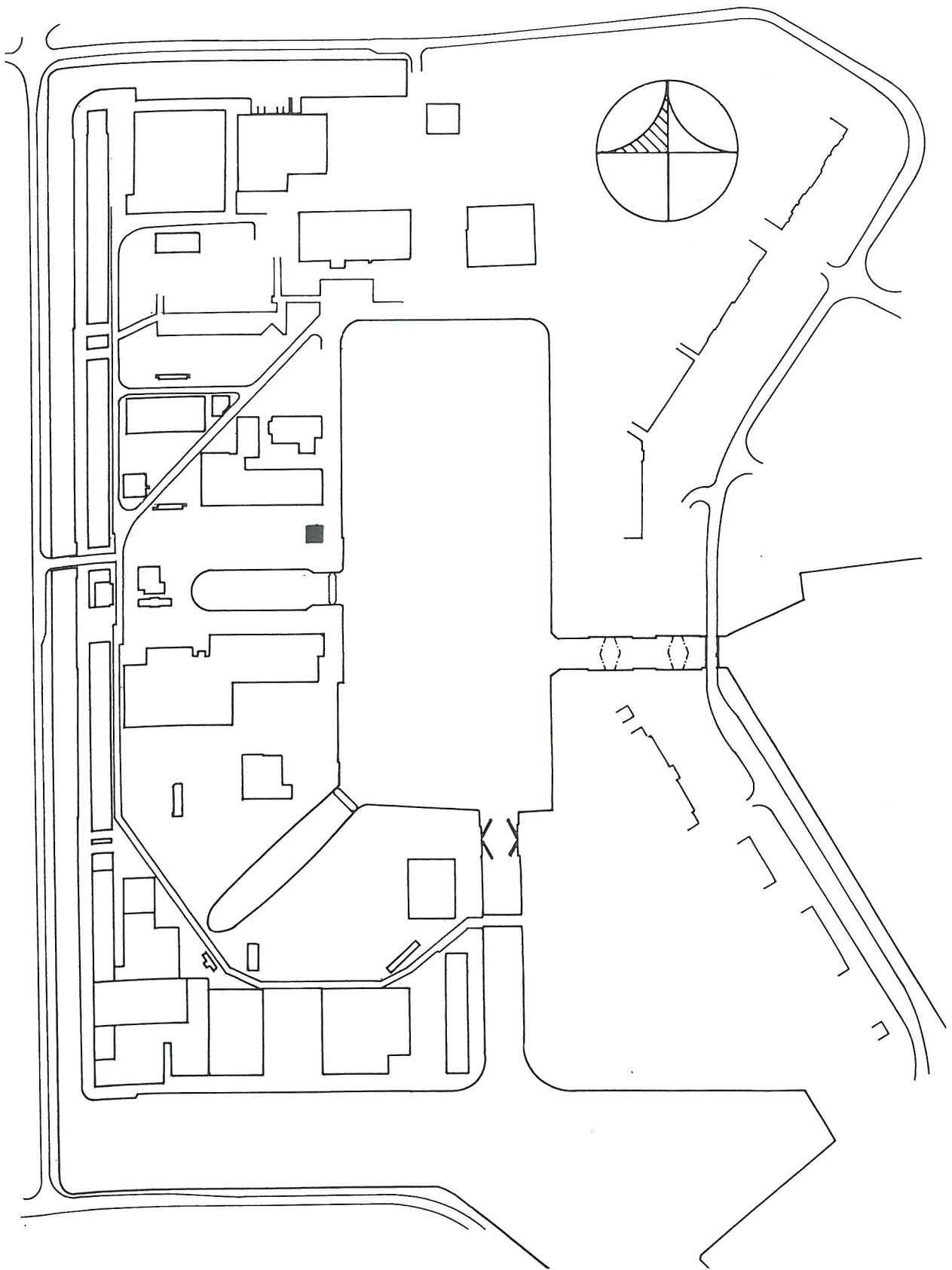
Onderzoekperiode: september 1997

Uitvoering:
Kamphuis, bureau voor bouwhistorie
Oude Delft 224
2611 HJ Delft

Bureau voor bouwhistorisch onderzoek, J.A. van der Hoeve
Acaciastraat 12 bis A
3551 BG Utrecht

In opdracht van:
Gemeente Den Helder
Dienst Stadsontwikkeling & Beheer
Sportlaan 62
1782 ND Den Helder

© Copyright. Niets uit dit rapport mag gekopieerd of overgenomen worden zonder schriftelijke toestemming van de Gemeente Den Helder of van de auteur(s).

Plattegrond van het complex, met de plaatsbepaling van gebouw 43 (in zwart).

VOORWOORD

De "Oude Rijkswerf" te Den Helder is een scheepreparatiewerf van de Marine, die in eerste aanleg dateert uit het begin van de 19de eeuw. In de loop der tijd hebben talloze uitbreidingen en aanpassingen plaatsgewonden, waardoor er nu een veelheid aan gebouwen uit zeer verschillende perioden op het terrein staat.

Omdat de Marine recent een nieuwe werf in gebruik genomen heeft, zijn de gebouwen op de "Oude Rijkswerf" leeg komen te staan. Het ligt nu in de bedoeling om een groot deel van het terrein en de gebouwen af te stoten aan de Gemeente Den Helder. Op het moment dat de Gemeente het terrein en de bebouwing over zal nemen, staan er grotere plannen op stapel. Deze plannen behelzen onder meer sloop van een aantal gebouwen en het plaatsen van nieuwbouw. Om een verantwoorde afweging tussen sloop en behoud te kunnen maken, hebben Burgemeester & Wethouders van de Gemeente Den Helder aan Kamphuis, bureau voor bouwhistorie te Delft en bureau voor bouwhistorisch onderzoek, J.A. van der Hoeve te Utrecht opdracht gegeven tot een bouwhistorische verkenning. Deze opdracht behelst eveneens een viertal gebouwen op het terrein van de Koninklijke Marine, een gedeelte van de Rijkswerf dat niet zal worden afgestoten.

Voor deze bouwhistorische verkenning heeft een archiefonderzoek plaatsgevonden in het archief van de Rijkswerf, de Gemeentelijk archieven en de Rijksarchieven. Gezien de enorme hoeveelheid beschikbaar materiaal en de formulering van de opdracht was het niet mogelijk en lag het niet in de bedoeling om een uitputtend onderzoek te verrichten. Niettemin zijn de voornaamste bestekken, tekeningen en foto's bij het archiefonderzoek gevonden, mede dankzij de niet aflatende hulp van M. Bakker. Ook zijn wij veel dank verschuldigd aan het Instituut voor Maritieme Historie in Den Haag. Het archiefmateriaal dat in het Centrale Archief Selectiedienst (CAS) te Winschoten berust, zal op een later moment naar het Archief Rijkswerf of het Algemeen Rijksarchief (ARA) te Den Haag verhuizen. Inventarisnummers van deze stukken zijn dientengevolge niet beschikbaar.

Het archiefwerk is verricht door drs E. Vink. De verkenningen van de gebouwen, de analyse van de bouwgeschiedenis aan de hand van de archivalia en de bouwkundige kenmerken van de gebouwen ("bouwsporen") is geschied door drs K. Emmens, M. Enderman, S.B. Frieling, ir J.A. van der Hoeve, ir K. Holstein, ir J. Kamphuis, ir E. Orsel, ir H. Vlaardingerbroek en ir L. Wevers. Zij zijn ook verantwoordelijk voor de rapportage en de samenstelling van de rapporten.

Het onderhavige rapport van gebouw 43 is gemaakt door ir H. Vlaardingerbroek en ir L. Wevers. Zonder nadere vermelding zijn de afbeeldingen, zowel foto's als tekeningen, afkomstig van Kamphuis, bureau voor bouwhistorie of van bureau voor bouwhistorisch onderzoek, J.A. van der Hoeve.

J.A. van der Hoeve & J. Kamphuis.
Delft, december 1997

BOUWGESCHIEDENIS

Gebouw 43 werd in de jaren 1868-1870 als "mothok" (een hok bestemd voor zaagsel) gebouwd.¹⁾ Naderhand (1950) was diende het als "uitgifte huidverf" en tot voor kort was het in gebruik als schaftlokaal voor de dokwerklieden.

Het gebouw bestaat uit een zeer lichte constructie van gietijzeren kolommen, gesmeede kolommen en geklonken spanten. De constructie vertoont grote overeenkomst met de dakconstructie in de noordelijke beuk van gebouw 62.

Het is onwaarschijnlijk dat de huidige dak- en gevelafwerking oorspronkelijk zijn (afb. 1 en 2). Vermoedelijk betreft het een in oorsprong open loods, waar naderhand houten wanden tegenaan geplaatst zijn. Het hang- en sluitwerk, met onder andere gietijzeren en messing deurkrukken en duimen in deze wanden dateert vermoedelijk uit de jaren '30.

De huidige dakbedekking van mastiek zal uit de naoorlogse periode dateren.

BESCHRIJVING:

De loods is een eenvoudig gebouw op vierkante plattegrond van circa 12,5 x 12,5 meter van één laag gedekt door een zadeldak (afb. 1 en 2). De loods is thans met houten wanden omkleed, bestaande uit eenvoudige horizontaal geplaatste delen met messing en groef. De delen hebben een beperkt aantal verflagen, te weten: grondlaag van menie, grondlaag wit, afwerking zowel blauwgroen als appelgroen.

Het dakbeschot is slechts gedekt met één laag mastiek. De windveren zijn door een makelaar afgesloten.

De loods bestaat uit twee beuken en is in drie traveeën gedeeld door vier ijzeren spanten. De buitenste kolommen van de spanten zijn vervaardigd uit gietijzer en zijn voorzien van cannelures en kapitelen (afb. 3). De kolommen in het midden bestaan uit ijzeren H-profielen, die de spanten extra ondersteunen (afb. 4). De kolommen zijn samengesteld uit flensen, waarop vier hoekprofielen zijn gesmeed.

De spanten bestaan voornamelijk uit geklonken ijzeren strips met in het midden enkele rondijzeren trekstaven (afb. 5). De randstrips en gordingen zijn versterkt met dubbele geklonken hoekijzers, waardoor T-liggers gevormd worden.

De constructie, daterend van 1868-1870, is licht gedimensioneerd en nogal curieus van opbouw. Men heeft als het ware een Polonceauspant gecombineerd met een consolevorm ter plaatse van de kolommen (afb. 3). De stabiliteit van de gehele constructie wordt verzorgd door het dak en de windverbanden van de middenkolommen en die van de spanten (afb. 6).

1) J.L.P.B. Finaly, m.m.v. M. Bakker, *Rijkswerf Willemsoord te Den Helder (concept register). Monumenten Selectie Project Noord-Holland*, (Provincie Noord-Holland), Haarlem 1995; p. 42.

WAARDERING

- 1) Stedebouwkundige waarde:
Gebouw 43 heeft enige stedebouwkundige waarde als markering van de monding van droogdok I in het natte dok.
- 2) Architectuur- en bouwhistorische waarde:
Het gebouwtje heeft grote bouwhistorische waarde vanwege de ijzeren draagconstructie en de houten wanden.
- 3) Historische waarde:
Gebouw 43 heeft historische waarde: reeds in 1870 was dit gebouw het "mothok".
- 4) Gaafheid:
De ijzeren draagconstructie is nagenoeg gaaf.

De bijzondere draagstructuur van gebouw 43 heeft monumentale waarden.

ADVIES:

- De ijzeren draagstructuur handhaven en zo mogelijk beter in het zicht brengen.
- Indien nodig kan de draagstructuur verplaatst worden naar andere locatie op het terrein. Verplaatsingen van dergelijke constructies hebben het verleden meerdere malen plaatsgevonden.

Afb. 1 (boven) Overzicht van de loods vanuit het noordwesten. Het is een eenvoudig vierkant gebouw met houten delen.

Afb. 2 (onder) De loods vanuit het noordoosten. De gesloten gevels van de loods zijn sober van opzet.

Afb. 3 Detail van een gietijzeren kolom met de aansluiting op het spant. Deze kolommen, met cannelures en kapitelen, dateren uit de bouwtijd: 1868-70.

Afb. 4 Detail van een gesmede H-kolom. Deze kolommen staan in het midden ter ondersteuning van de spanten en nokbalk. De kolommen zijn samengesteld uit een middenflens en vier hoekprofielen, waardoor een H-vorm ontstaat.

- Afb. 5 (boven)Overzicht van een spant. De spanten zijn voornamelijk uit ijzeren strips opgebouwd, terwijl slechts enkele verbindingen met rondijzeren staven gerealiseerd zijn.
- Afb. 6 (onder)Overzicht van het windverband. Dit ijzeren verband is geplaatst in de langsricting tussen de centrale H-kolommen onder de nok. De houten scheidingswand is om praktische redenen juist achter dit verband aangebracht.